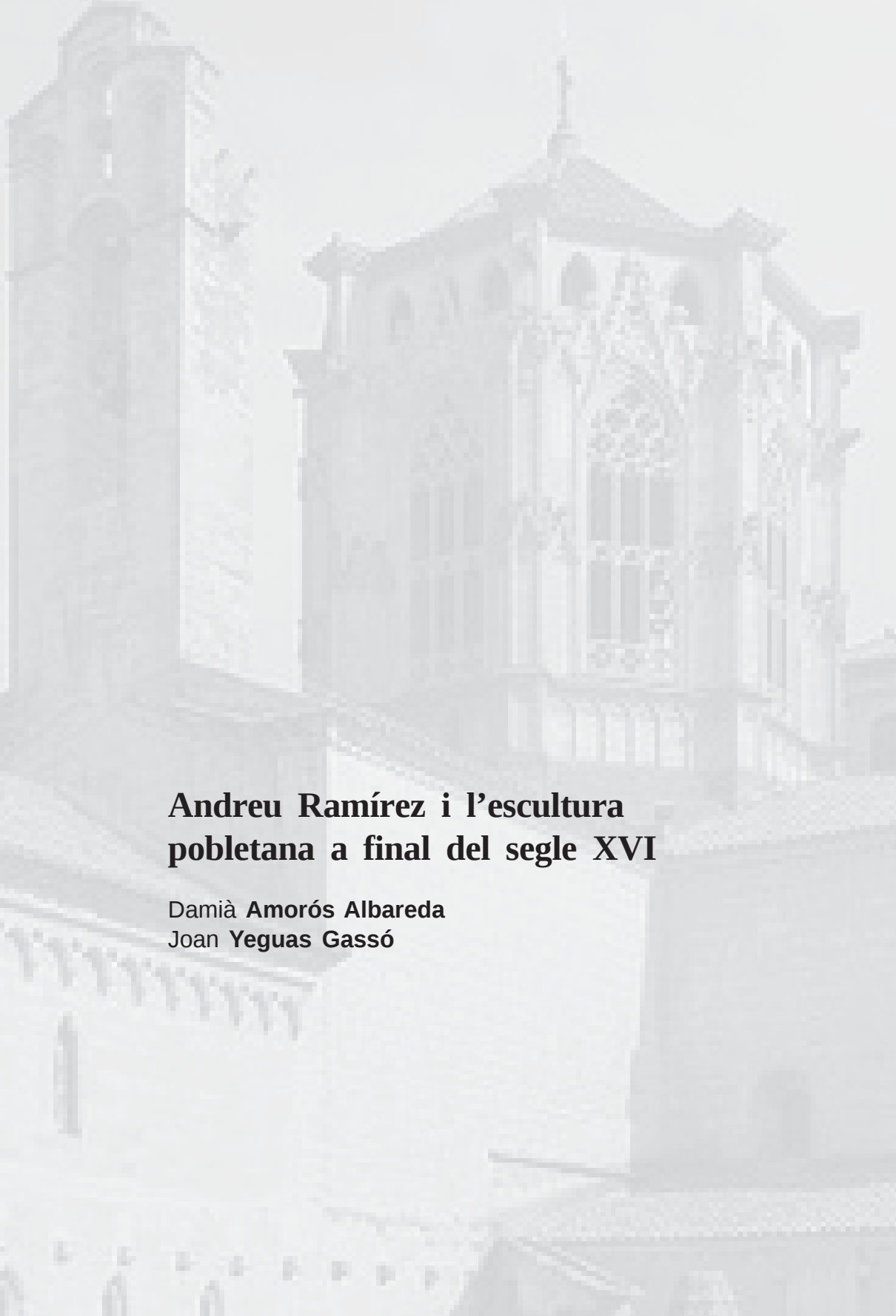

Andreu Ramírez i l'escultura pobletana a final del segle XVI

Damià Amorós Albareda
Joan Yeguas Gassó

Andreu Ramírez i l'escultura pobletana a final del segle XVI

Damià Amorós Albareda

Museu de Poblet

*museu@poblet.cat

Joan Yeguas Gassó

Museu Nacional d'Art de Catalunya

*joan.yeguas@museunacional.cat

Resum: el Monestir de Poblet és un gran conjunt monumental d'època medieval a la Catalunya Nova, però també atresora importants expressions artístiques de l'època del Renaixement i el Barroc. L'estudi es centra en l'activitat desenvolupada per l'escultor Andreu Ramírez a Poblet sota el mandat de l'abat Joan de Guimerà (1564-1583), amb la decoració de la galilea de l'església abacial i altres obres pobletanes que se li poden atribuir.

Paraules clau: Joan de Guimerà, Simó Trilla, Monestir de Poblet, Museu de l'Enrajolada de Martorell

Andreu Ramírez (documentat entre 1576-1580)

Joaquim Garriga i Joan Bosch Ballbona afirmen que Andreu Ramírez era d'origen castellà, però no en tenim cap constància, tot i que el seu cognom indica que ell o els seus avantpassats ho eren.¹ A causa dels pocs documents i a la seva aparició sobtada al Monestir de Poblet, Estella també ens el presenta com un artista «estranger» a Catalunya, i ens comenta que s'havia intentat localitzar a altres regions peninsulars, sense èxit.² Castro Alava li suposa un parentesc amb l'escultor Juan Ramírez, que el 1551 realitzà un retaule a Tudela (Navarra).³ També en el terreny de les hipòtesis, que no condueixen enlloc, podria ser fill o germà de Vicenç Ramírez, un jove que el dotze de març de 1532 firmava contracte d'aprenentatge per ser barreter; Vicenç era

fill d'un altre Juan Ramírez, en aquest cas un pintor saragossà que en aquella data era difunt.⁴ Tampoc sabem res de la seva formació, però Estella apunta que s'hauria educat «*en torno al círculo de Díez de Liatzasolo*» a tenor del seu estil classicista.⁵

Andreu Ramírez és conegut per la seva faceta com a escultor, però també apareix documentat com a pintor. El 26 de març del 1578, Ramírez és citat com a *pictor et ymaginarius, civis Barchinone*; fent de testimoni trobem a l'escultor Joan Aragall.⁶ La primera vegada que surt com a pintor, el trenta de juny del 1576, agafa com aprenent de pintor a Narcís Triter.⁷ L'1 d'abril del 1580, Andreu Ramírez firma poders a favor d'Antoni Toreno, també pintor.⁸

El nou d'agost del 1576 Andreu Ramírez, associat amb l'argenter Dídac de Bolanyos, es comprometen a fabricar una figura de plata de sant Roc.⁹ El tres de març del 1577 Ramírez, juntament amb Bernat Batlle, fuster de Pineda de Mar i fill d'un homònim deixeble de Damià Forment, firma una època amb els obrers de la parròquia de Calella en gratificació dels seus salaris com a àrbitres en la visura del retaule major de l'església parroquial, obra que des del 1566 havien portat a terme Joan Moles, Joan Mates i Miquel Enrich.¹⁰ El 24 de març de 1577 Antoni Caldoliver, fill del difunt escultor Jaume Caldoliver i la seva muller Àngela, de 24 anys d'edat, es lloga a Andreu Ramírez per aprendre l'ofici d'escultor i entretallador; set anys abans, el 1570, el mateix noi havia entrat d'aprenent al taller aragonès de l'escultor Jaume Rigalt (difunt el 1573).¹¹

Potser va treballar a la catedral de Tarragona durant el mandat de l'arquebisbe, erudit i llatísta, Antoni Agustí i Albanell, perquè el 26 de maig de 1580 Andreu Ramírez és esmentat com a «*pictor civitatis Tarracone residents*» en una cessió de crèdit a favor del batifulla Pere Coma.¹²

Andreu Ramírez i l'abat Joan de Guimerà

Les obres més conegudes d'Andreu Ramírez estan relacionades amb el Monestir de Poblet i l'abat Joan de Guimerà, qui fou abat perpetu del cenobi des de 1564 fins a la seva mort el quatre de gener de 1583. Joan de Guimerà era fill del castlà de Belltall, i va entrar com a monjo pobletà entre 1531 i 1545, durant l'abaciat de Ferran

de Lerín. El 1565 va obtenir el grau de doctor en Teologia per la Universitat de Barcelona. Després va rebre l'encàrrec, juntament amb l'abat Jeroni Contijoch del Monestir de Santes Creus, de visitar i reformar els cenobis cistercencs de la Corona d'Aragó, Castella i Navarra. El gener de 1567 recorda a l'abadessa de Vallbona de les Monges, Estefania Piquer, l'obligació que tenen totes les novícies de professar, un cop passat un any de l'ingrés al monestir, i ordena corregir-ho a totes les que estiguessin en aquella situació i a les que fossin majors de setze anys. Entre 1568 i 1569 va jutjar al monjo Francesc Oliver de Boteller, futur abat del monestir entre 1583-1598, per l'habilitació en dignitats eclesiàstiques, pel fet d'haver nascut com a fill natural en la solteria dels seus pares, tot i que havia estudiat Teologia a l'Estudi General de Lleida. El 1576 l'arquebisbe Antoni Agustí va visitar el cenobi, i va advertir un reliquiari de sant Anastasi on hi havia un «*letrero que en caracteres griegos dice Toy Athanasioy Neoy, significa Athanasi Novi, seu Junioris*». El mateix 1576 va estudiar la realització d'un canal del Segre a través del Pla d'Urgell, Felip II va aprovar el projecte, però els papers es perderen pel camí i les obres sofriren un endarreriment de tres segles. El 1577, davant la falta de proveïments de peix i ous al monestir, va disposar que els frares mengessin carn, saltant-se una antiga normativa.

Pel que fa a construccions, també va condicionar la casa del mestre de novicis i el celler, va esculpir una creu de pedra que avui trobem a la plaça del monestir, on apareix la data de 1568 i l'emblema de l'abat al basament. Durant l'exclaustració del cenobi, la creu desapareix fins que Eduard Toda la va localitzar en un antiquari de París, el mateix diplomàtic reusenc l'adquireix i la instal·la al castell d'Escornalbou, fins que la restitueix a Poblet el 1935. L'abat Joan de Guimerà féu reformes a les granges de Riudabella i Milmanda. Segurament, durant el seu abadiat es feren obres a la torre de les armes, on hi ha restes de pintures murals de caràcter bèl·lic. Domènech Montaner atribueix a l'època d'aquest abat una «gran sala d'archs destinada probablement a celler, que subsistia encara en ruïnes quan la primera excursió de la Escola d'Arquitectura a Poblet en el 1884".¹³ I durant el seu mandat s'intervingué en el segon pis del claustre major. Moltes d'aquestes obres actualment encara estan marcades amb l'emblema de l'esmentat abat.

El cor del prior de l'església conventual de Poblet

A la primera meitat del segle XVIII, Serra Postius ens explica que Joan de Guimerà

*«mandó repicar toda la iglesia que estava qual se dexa considerar, por averse parte de ella quemado. Adereçó el castillo de Verdú, e hizo otras fabricas dentro y fuera de la casa. La de el coro, que es pieça admirable, a este abad se debe; él hizo la parte de el Prior. Las famosas mesas del refetor obra suya es».*¹⁴

El 19 de novembre de 1575, un incendi va destruir parcialment el cadiram del cor, conegut com a cor del prior. Joan de Guimerà féu reconstruir la part feta malbé i manà netejar el retaule major i els panteons que havien estat ennegrts pel fum. Segons Finestres, el 1576 va encarregar les obres a dos artistes:

«uno muy diestro en limpiar retablos con ciertos materiales, y el otro, llamado el maestro Ramírez, escultor muy afamado [...] el maestro Ramírez comenzó a labrar las cincuenta sillas del coro del prior no contentándose de hacerlas uniformes con las del coro de abad, que eran del todo lisas, sinó que las fabricó mucho más suntuosas, esculpiendo de medio relieve en sus respaldos una imagen de santo, entre dos columnas, con sus bases, cornisas y capiteles y sobrecielo de primorosas labores [...] sólo el relieve de cada silla importó 10 libras barceloneses».

El preu total seria de 500 lliures, o sigui, 10 lliures x 50 cadires. Aquestes obres finalitzaren al dotze d'octubre del mateix 1576, segons el document citat per Finestres.

Entre el 1732 i 1736 es tragueren

*«los respaldos antiguos de las sillas [de l'altra banda, el cor de l'abat] y los puso nuevos, labrados con imágenes de santos, columnas, bases, capiteles y sobrecielo correspondientes».*¹⁵

El 1823, el monestir fou confiscat i la comunitat suprimida pel govern del trienni liberal, els monjos van abandonar el cenobi i diferents element de l'església foren cremats, com el cor, l'orgue i algun retaule. De tota manera, es documenta la salvació d'algun fragment del cor.¹⁶

Potser caldria relacionar amb l'antic cor del prior de l'església de Poblet una imatge d'un Crist crucificat (fig. 1), conservat actualment al Museu del Monestir de Poblet, amb el número d'inventari MPO200002. Obra realitzada en fusta, que amida 112'6 x 43'3 x 33'4 cm, i d'unes característiques formals properes al Crist del retaule del Sant Enterrament de Poblet (fig. 2).

Fig. 1.- Crist del cor, detall del bust. Museu del monestir de Poblet (foto: J.Y.).

Fig. 2.- Crist jacent, detall del Sant Sepulcre (foto: Institut Amatller d'Art Hispànic).

El Sant Sepulcre de Poblet

Serra Postius ens narra que el final de l'abat Joan de Guimerà:

«murió santa y exemplarmente; y fue su cuerpo sepultado en un puesto que llaman la galilea [...] yaze el cuerpo del abad Guimerà delante de la capilla del Santo Sepulcro, la qual el avia fabricado».¹⁷

El Papa Gregori XIII va atorgar una llicència a Guimerà el 28 de febrer de 1579, amb la qual podia enterrar-se en una capella del monestir pobletà. Per la qual cosa, l'abat va decidir crear un espai a la galilea del monestir, concretament a la banda de l'Epístola. Actualment, aquesta capella és coneguda com la del Sant Sepulcre, pel conjunt escultòric que la presideix.

L'encàrrec es féu efectiu el 12 de juliol del 1580 a Andreu Ramírez, llavors habitant de l'Espluga de Francolí. En un període de vuit mesos havia de fer vuit imatges, tres de les quals eren Crist, Nicodem i Josep d'Arimatea, que havien de tenir 9 pams d'alçada (175 cm); i els altres cinc, la Mare de Déu, sant Joan i les tres Maries havien de ser d'una mida més curta (*«de media statura»* però proporcionats), perquè estarien rere el cos jacent de Crist. Al fons, havia de fer

«nubes, y alguns seraffins entre elles... per affavorir la obra...[i] en lo que se podrá ver de l'altar se laborará ab carxoffes i mollures en releu».

L'obra havia de ser en pedra d'alabastre, tot i que no apareix en la documentació l'alabastre és procedent de Sarraí. Ramírez podia realitzar la feina a casa seva o qualsevol altre lloc, però l'escultor havia de pagar el cost del transport de l'alabastre des de la pedrera fins a l'Espluga de Francolí, en canvi, des d'aquí fins a Poblet anava a càrrec del monestir. El conjunt havia de portar l'escut d'armes de l'abat, situat en el coronament de la construcció i en el basament de les columnes laterals, i s'havia de fer *«conforme lo modello trassat»*, és a dir, a partir d'un dibuix prèviament realitzat. El preu acordat fou de 200 lliures barcelonines, però si els dos mestres experts que havien de peritar el Sant Sepulcre creien que s'havia de valorar en una quantitat més elevada, l'abat estava disposat a pagar-ho, fins a una quantitat màxima de cinquanta lliures de més. Finalment, si sorgia algun problema que impedís al mestre de fer l'obra, el monestir es reservava

la facultat de fer-lo fer a un altre escultor, amb les despeses a càrrec d'Andreu Ramírez.¹⁸

Fig. 3.- St. Sepulcre a l'actualitat.
Monestir de Poblet (foto: D.A.).

Fig. 4.- St. Sepulcre abans
de la restauració (foto:
Institut Amatller d'Art
Hispanic).

Fig. 5.- Santa Magdalena, detall del Sant Sepulcre a l'actualitat (foto: D.A.).

Fig. 6.- Santa Magdalena, detall del Sant Sepulcre abans de la restauració (foto: Institut Amatller d'Art Hispànic).

El conjunt s'ha conservat de forma fragmentària dins del seu emplaçament original (fig. 3 i 5). Durant l'exclaustració (1835-1940) diverses llegendes que indicaven l'existència d'un important tresor amagat dins del murs de Poblet incitaren a diversos grups de persones a la destrucció d'aquest espai per cercar les hipotètiques riqueses. L'any 1875, els empleats d'una companya dedicada a la recerca d'aquests tresors destrossaren part de la Galilea i la major part del grup escultòric del Sant Sepulcre. Posteriorment, el 1877, reedificaren els murs destrossats i repararen les filtracions.¹⁹ Des de 1882 i fins 1930, any de creació del Museu del Monestir de Poblet, la Galilea s'utilitzà com a magatzem improvisat per l'acumulació d'elements petris, ja sigui amb imatges o relleus. L'arquitectura original es va preservar, però la part escultòrica fou matusserament intervinguda entre 1959 i 1960. Si comparem l'obra actual resultant amb els fragments primigenis, a través de fotografies i pintures antigues, podem concloure que l'estil d'Andreu Ramírez ha estat molt alterat (fig. 4 i 6).²⁰ Per tant, la restauració duta a terme no fou molt afortunada, donat que en lloc de conservar, va recrear bona part de les imatges. La reforma del conjunt fou realitzada sota el patrocini del matrimoni Comamala -Poal, i fou inaugurat el 9 de maig de 1960.

Procedent del mateix retaule del Sant Sepulcre, i conservat actualment al museu del Monestir de Poblet, hi ha un àngel sense ales que es recolza en un escut d'armes de l'abat Guimerà (fig. 7), amb el número d'inventari MPO200024, obrat com tot el conjunt en alabastre i que amida 57 x 36x 16 cm. La seva localització original dins del conjunt era en un dels laterals de la cornisa del retaule, rematant la composició (vegeu fig. 4). Segons afirma el contracte de l'obra, caldria identificar aquesta imatge amb un dels «dos ceraffins al cap de la archada de dit sepulcre» que havien d'anar sobre la cornisa.

Altres obres atribuïbles i atribuïdes a Ramírez

Al marge del Crist al cor del Prior i l'àngel del Sant Sepulcre, esmentats en apartats anteriors, també creiem que el mateix Andreu Ramírez va realitzar la lauda sepulcral de l'abat Guimerà. La llosa de pedra, que amida 245 x 95 cm, es troba davant el conjunt del Sant Sepulcre, dins la mateixa galilea del monestir (fig. 8). Segurament,

fou obrada al voltant de 1583, data de la mort i enterrament de l'abat. Té un relleu molt alt que mostra el difunt vestit amb cogulla, jeu el

7.- Àngel amb escut, detall del sant Sant
Sepulcre (foto: D.A.).

bàcul a les mans i el seu escut heràldic als peus; al voltant de la lauda es llegeix la inscripció: HIC IACE DOM(i)P / N(u)S FRATER IOANES A GVIMERANO QVADRAGESIM(u)S QVINTIS A / BBAS POPVLET(i) / QVI OBIIT PRIDIE NONAS IANIARII AN(n)O 1583 REQ(u)IESCAT IN PACE AME(n).²¹ L'obra pren el model de la làpida de l'abat Porta, que Damià Forment executà per a la sala capitular del mateix monestir a inicis del 1527.

A la capella de la Casa Duran de Sabadell trobem un petit retaule amb el relleu de la Coronació de la Mare de Déu. Segons Colomer, aquesta obra s'ha de datar entre 1595 i 1610, per raons estilístiques

i històriques, a més assenyala la proximitat amb la morfologia dels núvols i l'estil classicista de l'arquitectura del Sant Sepulcre pobletà.²² Colomer no es decideix per cap nom, i posteriorment Garriga sí que aposta per la possibilitat que fos Ramírez.²³ Bosch Ballbona també ofereix l'alternativa de l'escultor Gallart Puig, ja que el 1599 habitava a Sabadell.²⁴ Estilísticament cal rebutjar l'autoria d'Andreu Ramírez, perquè les figures del retaule sabadellenc no estan treballades per la mateixa mà que les escultures de Poblet. A més, cronològicament, aquesta obra de la Casa Duran caldria datar-la ja en el segle XVII.

Al Museu Diocesà de Tarragona, amb el número d'inventari 675, hi ha un relleu de sant Jeroni penitent que Company va atribuir, amb dubtes, a l'escultor Ramírez. La indecisió es trobava en sí l'obra procedia o no del Monestir de Poblet, i, si era així, creia que calia relacionar-se formalment amb les figures del Sant Sepulcre.²⁵ Pel tractament del drapejat i pel rostre, aquest relleu està realitzat per un escultor que encara no cultiva plenament les formes romanistes que s'usen a l'últim terç del segle XVI a l'àmbit hispànic, i de la quals Ramírez n'és un clar exponent. L'obra s'ha de datar una mica abans, entre 1540 i 1560, i l'autoria hauria de romandre anònima. També falta per confirmar documentalment la procedència del relleu.

El vell retaule de la Galilea de Poblet

Segons Finestres, el 21 de gener de 1714 es féu una processó per traslladar la imatge de la Mare de Déu dels Torrents, des de la seva ermita, prop de Vimbodí fins al monestir de Poblet, per tornar al seu lloc original el 22 de gener de 1717.²⁶ Aquesta estada de tres anys fou deguda a les obres de construcció d'una nova ermita, capitulada l'1 d'octubre de 1713 amb el mestre de cases Joan Güell. Segons una crònica del trasllat, transcrita per Fuguet, la imatge de la Mare de Déu dels Torrents fou instal·lada al monestir pobletà a la capella de Nostra Senyora dels Àngels, vulgarment dita de la Galilea col·locant-la sobre la mesa de l'altar «y bax lo trono de la titular».²⁷ I el vell retaule de Poblet dedicat a la Mare de Déu dels Àngels fou aprofitat com a retaule major de la nova ermita de la Mare de Déu dels Torrents: «y colocado en ella [la ermita] el retablo, que antes servia a la capilla de Nuestra Señora de los Àngeles».²⁸ Segons Ribera, el nou

Fig. 8.- Làpida de l'abat Joan de Guimerà. Monestir de Poblet (foto: D.A.).

retaula major de l'ermita (el vell de la Galilea de Poblet) era de la primera meitat del segle XVII, fou cremat el 1936, i s'han conservat les dues imatges laterals d'alabastre, una representant un monjo (potser sant Bernat) i una altra de santa Bàrbara, que es localitzen al Museu de Poblet amb els números d'inventari MPO200025 i MPO200026.²⁹

El retaula on foren ubicades les imatges, efectivament, era un retaula que s'hauria de datar entre 1620-1630, per les columnes amb estries helicoïdals o torxades, els frontons, i l'aparició d'un cupulí a la part superior. Pel que fa a les imatges, sembla existir una barreja d'escultures d'èpoques diferents. La santa Bàrbara (fig. 9) ofereix uns plects de roba molt geomètrics i uns rinxols dels cabells que li

cauen sobre les espatlles que recorden el treball que va realitzar Andreu Ramírez, encara que la mala qualitat del rostre indicaria la mà d'un seguidor. Aquesta obra s'hauria de datar a final del segle XVI, per tant, un quart de segle anterior al retaule, i caldria concebre-la com una imatge reaprofitada.³⁰

Fig. 9.- Santa Bàrbara. Dependències del Monestir de Poblet (foto: D.A.).

L'escultura del monjo (fig. 10) porta a la base l'emblema de Simó Trilla, qui fou abat de Poblet entre 1602 i 1623. Aquest fet assenyalaria que l'obra hauria estat concebuda conjuntament amb el retaule, i, per

Fig. 10.- Sant Bernat o abat Simó
Trilla. Museu del monestir de
Poblet (foto: D.A.).

Fig. 11- Sant Guillem de Bourges. Casa
Museu Santacana «l'Enrajolada»,
Martorell (foto: J.Y.).

mor de l'heràldica esmentada, la cronologia s'hauria de fixar entre 1620 i 1623. Un monjo que podria ser, com hem dit anteriorment, sant Bernat, o potser el promotor de l'obra, el mateix Trilla, representat com a donant. L'autoria de l'obra s'hauria de circumscriure als escultors que en aquelles dates estaven actius en aquella zona. Es podria pensar en escultors com el balear Agustí Bennàsser (doc. 1595- difunt el 1615) o el francès Benet Baró (documentat entre 1612-1634), o Rafael Rocafort que va treballar a Reus entre 1623 i 1632; sense oblidar l'escultor Caludi Marian, escultor borgonyó actiu a Valls, documentat

entre 1610 i 1638.³¹ Grans noms com Agustí Pujol II o Onofre Fuster quedarien descartats. També es va comentar la possibilitat d'un jove Joan Grau (Constantí, 1608-Manresa, 1685), encara vinculat al taller del penedesenc Bernat Berelló, però malgrat el record llunyà de l'estil, cronològicament és improbable.³² En resum, el monjo no concorda amb l'estil de cap dels escultors esmentats amb obra conservada o coneguda, encara que sigui a través de fotografia antiga. Per tant, fins que surtin noves referències documentals, caldrà deixar-lo com obra anònima.

La mateixa mà que va realitzar la imatge del monjo també hauria fet una segona escultura, possiblement procedent del mateix conjunt, i actualment conservada a l'Enrajolada de Martorell (Casa Museu Santacana). Es tracta d'una escultura que amida 107 x 43 x 40 cm, obrada en alabastre sarraïenc, inventariada amb el número 500. A nivell iconogràfic s'ha identificat com a sant Blai i també com a sant Guillem de Bourges (fig. 11). Santacana Romeu comentava que l'obra procedia de «l'altar major del Monestir de Poblet».³³ Yeguas comenta que aquest sant no s'al·ludeix a la capitulació del contracte amb Damià Forment, però, de tota manera, creu que hauria format part del retaule realitzat entre 1527 i 1530 (pensant en el sant Antoni abat).³⁴ Ribera va descartar, amb encert, que aquesta imatge vingués del retaule pobletà per raons de mides, però manté l'adscripció estilística al taller formentà.³⁵ En canvi, Morte assenyala que aquesta obra no tenia semblança amb els models de Forment.³⁶ MORTE, C. (2009). L'afirmació de Morte té tot el sentit, ja que l'autoria d'aquesta imatge de l'Enrajolada cal buscar-la quasi un segle més tard, i vincular-la amb la citada escultura del monjo del museu del Monestir de Poblet. En ambdues obres podem veure el mateix tipus de treball acurat en la caiguda dels plecs de la roba, i també hi ha un bon treball en els detalls decoratius (com alguns motius grotescos a la casulla del bisbe), en canvi, el tractament del rostre és bastant més fluïx.

Apèndix documental

Número 1

9 d'agost del 1576. Andreu Ramírez capitula amb l'argenter Dídac de Bolanyos fabricar una imatge de plata de sant Roc.

Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), Jeroni Talavera, Quaternus aprisiarum, 1576, lligall 1.

a: Transcrit per YEGUAS GASSÓ, J. (2001). *L'escultura a Catalunya entre 1490 i 1575...* (op. cit.), doc. 41.

b: Citat per MADURELL MARIMÓN, J. M. (1945). «Los maestros de la escultura renaciente... (op. cit.), p. 14 i nota 22.

Die VIII mensis augusti MDLXXVI.

Capitulació feta per y entre Diego de Bolanyos argenter y Andres Remires de sobre la fàbrica de una figura de sanct Roch la qual los dos enprenen de fer y fabricar de plata són stats fets los capítols següents.

Primerament és stat pactat entre dites parts que tots dos agen de treballallar [sic] en fer y fabricar dita figura de sanct Roch y que acabada que sie rellevats tots los gastos y (...) que's faran en dita figura y lo ters que ha de haver Matia Gener argenter lo qui restarà judicat que enperò per dos persones spertes un per cada part aquell que més y aurà treballat tire maior part dels guany ab ses y ayxí lo qui menys y aurà treballat tire menys part y que de dita fàbrica no levaran mà fins atant sie acabada si ja no ere per malaltia y per çò obliguen la una part a l'altra sos béns e, ho juren.

Testes honorable Gabriel Devera mercator et Honoffrius Bages curretor auri cives Barchinone.

Número 2

12 de juliol del 1580. Andreu Ramírez capitula el síndic del Monestir de Poblet la realització d'un Sant Sepulcre amb l'heràldica de l'abat Joan de Guimerà.

Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, Fons Monacals, religiosos i religiosos. Reial Monestir de Santa Maria de Poblet. UC: 52.

a: Transcrit fragmentàriament per CAPDEVILA FELIP, S. (1935). *La Seu de Tarragona*, Barcelona: Biblioteca Balmes, p. 108.

b: Citat per FINESTRES de MONSALVO, J. (1753-1756). *Historia del Real Monasterio de Poblet...* (op. cit.), llibre II, part V, dissertació I, paràgraf 50.

Die XII mensis julii MDLXXX in villa Vimbodí.

Sobre la edificatio del sepulcre fahedor en la galilea del monastir de Nostra Senyora de Poblet, per y entre lo reverent pare frare Jaume Cleto, monjo syndich del monastir de Poblet de una, y magnífich mestre Andreas Ramires ymaginayre habitant d'Aspluga de Francolí, se són ordenats, fermats y jurats los capítols e concòrdia següents.

Primerament, lo dit mestre Ramires convé y en bona fe promet de fer lo dit sepulchre ab lo modo davall scrit dins vuyt mesos continuos y primers vinents.

Ítem, promet que farà lo dit sepulchre ab vuyt personages. Los tres, çò és, lo Cristo, Nichodemus y Joseph ab Arimatia complers de statura de nou palms. Los altres cinch seran Nostra Senyora, sant Joan y las tres Maries, tots de alabastre, bé y degudament fets y acabats com és mester, de media statura ab la proporció sobredita.

Ítem, promet que detràs farà con nubes, y alguns seraffins entre elles, tot de alabastre per affavorir la obra, ab mig releu, y també en los vacuos que seran als rachons de Joseph y Nichodemus, també lo affavorirà ab roques de alabastre, o seraffins laborats ab releu conivent, y en lo que se podrà ver de l'altar se laborarà ab carxoffes y mollures de releu.

Ítem, promet que farà una pedra de alabastre con el scut d'armes del senyor Abat, y dos ceraffins al cap de la archada de dit sepulcre, també de mig releu, y finalment donar-lo acabat conforme lo modello trassat.

Ítem, promet que tota la dita obra farà lo dit mestre Ramires en sa casa o en altra part, a ses costes e despeses, ab que li porten los alabastres en l'Aspluga. Volem y consentim que tot lo dit sepulcre estigue a judicació de mestres del que més vulrà del preu davall scrit.

E lo dit reverent syndich convé y promet que per lo preu del dit sepulcre li donarà dos-centes lliures moneda barcelonesa, pagadores sempre que dit mestre Ramires voldrà, donant bones e idonehes fermanses.

Ítem, lo dit reverent syndich promet que si lo dit sepulcre estara a contentament del senyor don Abbat, de tal manera que si per dos mestres experts serà judicat més de dos-centes lliures ultra de les

que lo senyor Abbat, li pagarà tot lo que judicaran més de les dos-centes lliures fins a sinquanta lliures més solament, encara que los mestres judiquen més avant.

Ítem, lo dit reverent syndich promet que li farà portar los alabastres a despeses del dit monastir, y los farà assentar a despeses també del dit monastir, quan seran laborats per sempre lo dit mestre.

Ítem, promet que quan se haurà de assentar lo dit sepulcre, ell y criats los hagen de fer la despesa.

Ítem, que si dins lo dit temps no s'acabave lo dit sepulcre, que si per just impediment o causa justa no l'exensave, lo dit monastir lo pugue fer fer ab altre mestre, a despeses del dit mestre Ramires.

Finalment, etc.

Et ideo etc.

Testes huius rei sunt honorabiles et discretus Gondissalbus Hernández notarius et Joannes Munyoz major villa Vimbodini.

Notes

- 1.-GARRIGA RIERA, J. (1986). *L'època del Renaixement s. XVI*, Barcelona: Edicions 62, p. 197-198; BOSCH BALLBONA, J. (1994). *Els Agustí Pujol i l'escultura a la Catalunya del seu temps (1580-1623)*, 2 vols., Barcelona, (tesi doctoral, Universitat de Barcelona, dirigida pel Dr. Joaquim Garriga i Riera), p. 221.
- 2.-ESTELLA, M. (1988). «Apuntes para el estudio de los Entierros del siglo XVI», *Príncipe de Viana. Anejo*, 11, p. 122.
- 3.-CASTRO ALAVA, J. R. (1949). *Cuadernos de arte Navarro. Escultura*, Pamplona. Diputación Foral de Navarra.
- 4.-MADURELL MARIMÓN, J. M. (1943-1944). «Pedro Nunyes y Enrique Fernandes, pintores de retablos (notas para la historia de la pintura catalana de la primera mitad del siglo XVI)», *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, II-3, p. 50.
- 5.-ESTELLA, M. (1988). «Apuntes para el estudio de los Entierros... (op. cit.)», p. 121.
- 6.-AHPB, Gabriel Montaner, *Protocol 1578*; fitxes Josep Maria Madurell. El document fa referència al lloguer d'una casa.

- 7.-MADURELL MARIMÓN, J. M. (1945). «Los maestros de la escultura renaciente en Cataluña. Martín Díez de Liatzasolo», *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, III-1, p. 14 i nota 21.
- 8.-AHPB, Jaume Sastre (menor), *Manual 1580*; fitxes Josep Maria Madurell.
- 9.-Apèndix documental número 1.
- 10.-CÓRDOBA, F. (1964). «Documentos para la historia del arte en el termino de Montpalau, II», *Arxiu Històric i Museu Fidel Fita*, 18, doc. 24; MADURELL MARIMON, J. M. (1970). *L'art antic al Maresme. Del final del gòtic al barroc salomònic. Notes documentals*, Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, docs. 49-50.
- 11.-Vegeu: YEGUAS, J. (2001). *L'escultura a Catalunya entre 1490 i 1575. De la tradició medieval a la difusió i consolidació de les formes «a la romana»*, Barcelona: Universitat de Barcelona (tesi doctoral dirigida pels doctors Ximo Company i Joaquim Garriga), doc. 42; YEGUAS, J. (2014). «Jaume Rigalt (doc. 1535-1573): un escultor català errant», *Art fugitiu. Estudis d'art medieval desplaçat*, Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 495-496 i doc. 3.
- 12.-AHPB, Jaume Sastre (menor), 368/12, *Protocols 1579-1580*; fitxes Madurell.
- 13.-FINESTRES de MONSALVO, J. (1753-1756). *Historia del Real Monasterio de Poblet*, (edició consultada: Orbis, Barcelona, 1947-1955, 6 vols), llibre II, part IV, dissertació IV, paràgraf 38; part V, dissertació I, paràgraf 5, 7, 14, 20, 23-24, 33, 51; DOMENECH MONTANER, L. (1925). *Historia y arquitectura del monestir de Poblet*, Barcelona: Montaner y Simón, p. 329; BASSAGODA NONELL, Joan (1983). *Historia de la restauración de Poblet*. Poblet: Publicacions de l'Abadia de Poblet, p. 204; NAVASCUÉS, I; BELLO. C.; GONZALVO, G. (1992). *Inventari de l'arxiu del monestir de Santa Maria de Vallbona*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 113
- 14.-SERRA POSTIUS, P. (1700-1748). *Historia eclesiástica del Principado de Cataluña*, vol. I, fol. 81 r.-v.; manuscrit 186, del fons de reserva de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona.
- 15.-FINESTRES de MONSALVO, J. (1753-1756). *Historia del Real Monasterio de Poblet...* (op. cit.), llibre II, part V, dissertació I, paràgraf 44, 47, 48 i 49.
- 16.-BASSAGODA NONELL, Joan (1983). *Historia de la restauración de Poblet...* (op. cit.), p. 35.
- 17.-SERRA POSTIUS, P. (1700-1748). *Historia eclesiástica del Principado de Cataluña...* (op. cit.), vol. I, fol. 81 r.-v.
- 18.-Apèndix documental núm. 2. Vegeu també: FINESTRES de MONSALVO, J. (1753-1756). *Historia del Real Monasterio de Poblet...* (op. cit.), llibre II, part V, dissertació I, paràgraf 50; CAPDEVILA FELIP, S. (1935). *La Seu de Tarragona*, Barcelona: Biblioteca Balmes, p. 108.
- 19.-BASSAGODA NONELL, Joan (1983). *Historia de la restauración de Poblet...* (op. cit.), p. 304.
- 20.-Entre les pintures antigues, trobem una aquarel·la de Frederic Brunet i Fira realitzada l'any 1915. I entre les fotos la postal número 456 d'Àngel Toldrà i Viaza, feta l'any 1906. Dignes d'esment són les fotos en detall d'algunes imatges, conservades a l'Institut Amatller d'Art Hispànic (clixés GA-5404, GA-5405 i GA-5406). Vegeu també: VELASCO GONZÁLEZ, A. (2011). «Un nou fragment del sepulcre de Ramon Folc VI de Cardona del monestir de Poblet», *Aplec de Treballs* (Montblanc) 29, p. 214 i fig. 4.

- 21.- FINESTRES de MONSALVO, J. (1753-1756). *Historia del Real Monasterio de Poblet...* (op. cit.), llibre II, part V, dissertació I, paràgraf 60; GUITERT FONTSERÉ, J. (1929). *Real monasterio de Poblet*, Barcelona: Imprenta de la Casa provincial de Caridad, p. 50; VILARRUBIAS, F. A. (1960). *El altar del Santo Sepulcro del Real Monasterio de Santa María de Poblet*, Poblet: Imprenta del Monestir, p. 16. Traducció de l'epígraf: aquí jeu el senyor fra Joan de Guimerà, quaranta cinquè abat de Poblet, que va morir el 8 de gener del 1583; descansi en pau, amén.
- 22.- COLOMER AMAT, E. (1992). «Retaule de la Coronació de la casa Duran. Un retaule renaixentista a Sabadell», *Arraona*, 10, p. 32-33 i 40 (notes 6-7).
- 23.- GARRIGA RIERA, J. (1995). «Un «escultor sin obra» del siglo XVI: mestre Joan de Tours, imaginaire, ciutadà de Barcelona», *Homenaje al professor Martín González*, Valladolid: Universidad de Valladolid, p. 353 i nota 52. Vegeu també TORRAS TILLÓ, S. (2012), «L'art del cinc-cents i sis-cents a la casa Duran», *La Casa Duran del Pedregar. Cinc segles d'Història d'una família, d'un edifici, d'una vila*. Sabadell, Ajuntament, p. 50-55».
- 24.- BOSCH BALLBONA, J. (1994). *Els Agustí Pujol i l'escultura a la Catalunya del seu temps...* (op. cit.), vol I, p. 300-301.
- 25.- COMPANYY, X. (1992). «Anònim (Andreu Ramírez?). Sant Jeroni penitent», *Pallium*, Tarragona: Diputació de Tarragona, p. 184 i cat. núm. 140.
- 26.- FINESTRES de MONSALVO, J. (1753-1756). *Historia del Real Monasterio de Poblet...* (op. cit.), vol. V, p. 174-176 i 182-183.
- 27.- FUGUET SANS, J. (1984). «La construcció de l'ermita dels Torrents de Vimbodí (1713-1717)», *Aplec de Treballs* (Montblanc) 6, p. 117-118, 120-121 i apèndix documental [p. 113-132].
- 28.- FINESTRES de MONSALVO, J. (1753-1756). *Historia del Real Monasterio de Poblet...* (op. cit.), vol V, p. 182-183.
- 29.- RIBERA GASSOL, R. (2002). «El retaule major de l'ermita de la Mare de Déu dels Torrents de Vimbodí», *Aplec de Treballs*, 20, p. 161-172.
- 30.- YEGUAS, J. (2011). «Una imatge d'alabastre per a un retaule barroc de Poblet (1713-1715)», *Podall. Publicació de cultura, patrimoni i ciències* (Montblanc) 1, p. 9.
- 31.- Vegeu: MORAGAS, F. de (1921-1922). «L'art, els artistes i ls artesans de Valls», *Butlletí Arqueològic*, p. 44; MORAGAS, F. de (1934). «L'art, els artistes i els artesans de Valls», *Estudis Universitaris Catalans*, XIX, p. 294-295; SERRA VILARÓ, J. (1936). *Fructuós, Auguri i Eulogi. Màrtirs i sants de Tarragona*, Tarragona: Suc. de Torres & Virgili, p. 193-205; MATA, S. (1996). «L'escultor Benet Baró, autor dels retaules del Sant Nom de Jesús de Tamarit i la Pobla de Montornès (1634)», *Quaderns d'Història Tarraconense* (Tarragona) XIV, p. 197-208; MATA, S. (2005). *La pintura del Cinc-cents a la diòcesi de Tarragona (1495-1620). Entre la permanència del gòtic i l'acceptació del Renaixement*, Tarragona: Diputació de Tarragona, p. 71-72 i 375-389.
- 32.- YEGUAS, J. (2011). «Una imatge d'alabastre per a un retaule barroc de Poblet... (op. cit.), p. 10; YEGUAS, J. (2011). «La trajectòria de l'escultor barroc Joan Grau», *Estudis de Constantí*, 27, p. 55-56.

- 33.- SANTACANA ROMEU, F. (1909). *Catalec ilustrat del Museu Santacana de Martorell*, Barcelona: Imprenta vídua de Domingo Casanovas, p. 39.
- 34.- YEGUAS, J. (1999). *L'escultor Damià Forment a Catalunya*, Lleida: Publicacions de la Universitat de Lleida, p. 29.
- 35.- RIBERA GASSOL, R. (2004). «Dues escultures pobletanes a l'Enrajolada. Museu Santacana de Martorell?», *Aplec de Treballs* (Montblanc) 22, p. 96-97.
- 36.- MORTE, C. (2009). *Damián Forment. Escultor del Renacimiento*, Saragossa: Caja Inmaculada, p. 283-284.

Rebuda: juliol de 2017

Valoració: Dr. Alberto Velasco González,
conservador del Museu de Lleida.

Acceptació: setembre de 2017.